

O'ZBEKISTON RAQAMLI IQTISODIYOTIDA SUN'IY INTELEKTNING AHAMIYATI VA SAMARADORLIGI

Xalilova Maftuna Raxmonovna- "TIQXMMI" MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti "Iqtisodiyot" kafedrasida stajyor o'qituvchisi,

Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna – Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti "Iqtisodiyot nazaryasi" kafedrasida assistent.

ANNOTATSIYA

Sun'iy intellekt hozirgi axborot asrida nihoyatda dolzarb bo'lib, insoniyat sun'iy intellekt orqali XXI asrning global muammolariga ilm-fanda yangi imkoniyatlarni kashf etish yo'li bilan ijobiy yechimlarni topdi. Shuningdek, bu tibbiyot, ta'lim, energetika, qishloq xo'jaligi, shaharsozlik va ayniqsa raqamli iqtisodiyot sohalarda sifatli xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini oshiradi.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt, istiqbolli loyihalar, global, zamonaviy axborot texnologiyalari.

АННОТАЦИЯ

Искусственный интеллект чрезвычайно актуален в сегодняшний информационный век, и человечество нашло позитивные решения глобальных проблем 21 века, открыв новые возможности в науке с помощью искусственного интеллекта. Это также увеличивает возможности предоставления качественных услуг в сферах медицины, образования, энергетики, сельского хозяйства, городского планирования и особенно цифровой экономики.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, цифровая экономика, искусственный интеллект, перспективные проекты, глобальные, современные информационные технологии.

ANNOTATION

Artificial intelligence is extremely relevant in today's information age, and humanity has found positive solutions to the global problems of the 21st century by discovering new opportunities in science through artificial intelligence. It also increases the possibilities of providing quality services in the fields of medicine, education, energy, agriculture, urban planning, and especially the digital economy.

Keywords: information and communication technologies, digital economy, artificial intelligence, promising projects, global, modern information technologies.

Mamlakatimizda ham so'nggi yillarda axborot texnologiyalarini rivojlantirish, soha va tarmoqlar faoliyatiga raqamli texnologiyalarni joriy etish, "aqli dasturlar"ning qo'llanish sohasini kengaytirish bo'yicha davlatimiz rahbari va hukumatimiz tomonidan qator huquqiy hujjatlar qabul qilindi va ijro etilmoqda. Loyihada esa bevosita sun'iy intellektni rivojlantirish uchun muhim bo'lgan hujjatlar keltirilgan. Ilm-fan va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal taraqqiy etib borayotgan bugungi sharoitda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida davlat va jamiyat boshqaruvi, iqtisodiyot, sanoat, ijtimoiy himoya, ta'lim, tibbiyot, bandlik, qishloq ho'jaligi, mudofaa, xavfsizlik, turizm va boshqa sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalari va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan keng foydalanish urfga kirmoqda. O'zbekistonda ham axborotlashtirish va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish orqali 2030-yilga qadar innovatsion taraqqiy etgan yetakchi davlatlar qatoridan o'rin egallash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Qayd etish joizki, «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da axborot texnologiyalari va raqamlashtirish borasida jiddiy o'zgarishlar amalga oshirilib, bir qator muhim dasturlar qabul qilindi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi hamda «Aholiga davlat ijtimoiy xizmatlari va yordam taqdim etish tartib-taomillarini avtomatlashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarorlari va boshqa normativ-huquqiy

hujjatlar mamlakatimizda raqamlashtirishni jadallashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy sohalarga zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishga qaratilgan. Shu bilan birga, soʻnggi yillarda axborotlashtirish va ilgʻor texnologiyalarni turli sohalarda tadbiq etish borasida chora-tadbirlar natijasida Oʻzbekistonda AKT va sunʻiy intellekt sohasida oʻziga xos salohiyat asoslari yaratildi. Bu borada Innovatsion rivojlanish vazirligi va vazirlik tizimidagi tashkilotlar, AKT boʻyicha ilmiy tadqiqot markazlari, oliy taʼlim muassasalari va ularning iqtidorli bitiruvchilari hamda texnoparklar, xususiy sektordagi bir qator tashkilotlar faoliyatini alohida eʼtirof etish mumkin. Shuningdek, sunʻiy intellekt va zamonaviy axborot texnologiyalari yoʻnalishida Fargʻona shahridagi maktablarda «Aqlli maktab» dasturi, Andijon viloyatida «Monterra» ekin maydonlarining holatini baholovchi onlayn platforma joriy etilgan boʻlsa, Toshkent viloyatining Nurafshon shahrida «Aqlli shahar», Toshkent shahrida esa «Xavfsiz shahar» va «Raqamli Toshkent» loyihalarini amalga oshirish rejalashtirilgan.

Maʼlumki, zamonaviy sunʻiy intellekt turli amallarni bajarishga moʻljallangan algoritm va dasturiy tizimlardan iborat boʻlib, inson ongi bajarishi mumkin boʻlgan bir qancha vazifalarni axborot bazasiga kiritilgan maʼlumotlar asosida amalga oshiradi. Shuningdek, sunʻiy intellekt murakkab tahlillar va katta maʼlumotlar bilan ishlovchi dasturlarni oʻz ichiga olib, mantiqli izchil mulohaza qilish hamda tavsiya berish qobiliyatiga ega «aqli» texnologiya hisoblanadi. Mutaxassislar tomonidan sunʻiy intellektga toʻrtinchi sanoat inqilobining asosi sifatida qaralmoqda. Mutaxassislar fikricha, aholini ijtimoiy ximoya qilishning asosini ijtimoiy yordam, ijtimoiy sugʻurta va bandlik bilan bogʻlik dasturlar tashkil qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy sohada, xususan, sogʻliqni saqlash, taʼlim, bandlik, ijtimoiy himoya va boshqa yoʻnalishlarda sunʻiy intellekt va zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish keng tus olmoqda. Aholini ijtimoiy himoya qilish sohalarida rivojlanayotgan davlatlarda amalga oshirilgan

muvaffaqiyatli xorijiy tajribalardan quyidagi loyihalarini ko‘rib chiqish mumkin. Masalan, Janubiy Afrika Respublikasida amalga oshirilgan «Harambee» loyihasi ijtimoiy yoshlar bandligini ta‘minlashga ko‘maklashishga yo‘naltirilgan bo‘lib, ushbu dastur sun‘iy intellekt yordamida kasbiy-malakaviy moslikni aniqlab, ish izlovchilar bazasini shakllantiradi va ularga turli me‘yorlarga asosan tegishli mos bo‘sh ish o‘rnini taklif qiladi. «Harambee» qisqa davr ichida asosan xususiy va norasmiy sektorda yoshlarni ish bilan ta‘minlagan. Sun‘iy intellekt asosida ishlovchi kasbiy-malakaviy moslik bo‘yicha dasturning O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi norasmiy sektorda band bo‘lgan, ayniqsa, bir martalik ish bozorlaridagi ish qidiruvchilarning bandligini ta‘minlashga va ularni ijtimoiy himoya bilan qamrab olishga imkon beradi. Dastlabki bosqichda sun‘iy intellekt texnologiyalarini mobil qurilmalardan foydalanish mumkin bo‘lgan dasturlar orqali taklif qilib, norasmiy sektordagilarni kunlik va mavsumiy ishlarga jalb qilish, ularning bandligini ta‘minlash mumkin. Sun‘iy intellektga asoslangan loyihalarni O‘zbekiston sharoitida mavjud dasturlar va davlat idoralaridagi ma‘lumotlar bazasini integratsiyalashtirish va kengaytirish orqali bir qator istiqbolli loyihalarni ko‘rib chiqish mumkin.

Ta‘kidlash lozimki, sun‘iy intellekt asosini ma‘lumotlar bazasi tashkil etib, ularning manbasi turlicha bo‘lishi mumkin. Ma‘lumotlar bazasini esa muntazam to‘ldirish va kengaytirish sun‘iy intellekt tahliliy imkoniyatlarini va samaradorligini oshiradi. O‘zbekistonda hozirda mavjud ma‘lumotlar manbalaridan sun‘iy intellekt ma‘lumotlar bazasini shakllantirish va ulardan samarali foydalanish mumkin. Jumladan:

Identifikatsiyalash yagona tizimi – (id.gov.uz);

O‘zbekiston Respublikasi ochiq ma‘lumotlar portali – (data.gov.uz);

Elektron hukumat tizimi ma‘lumotlar bazasi – (my.gov.uz);

Davlat xizmatlari agentligi ma‘lumotlar bazasi – (davxizmat.uz);

turli vazirlik va idoralarning ma'lumotlar bazasi.

Shuningdek, jahon tajribasida ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan dasturlarda sun'iy intellekt ma'lumotlar bazasini shakllantirishda milliy ID tizimlari ma'lumotlari, aholini ro'yxatga olish va soliq to'lovchilar bazasi, tibbiyot, bank, sug'urta kompaniyalari, do'kon va bozorlar xaridorlari, mobil aloqa operatorlari ma'lumotlari hamda aholining kommunal to'lovlar va qarzdorlik, kredit tarixi, ijtimoiy tarmoqlardagi faolligi kabi manbalardan qonun doirasida foydalaniladi. Qayd etish joizki, sun'iy intellektni ijtimoiy va boshqa sohalarga joriy qilishda shaxsga doir ma'lumotlar daxlsizligi, ularni saqlash va boshqarish muhim ahamiyatga ega. Chunki, sun'iy intellektdan foydalanishning axloqiy jihatlari, ayniqsa, AQSh, Buyuk Britaniya, Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar va yetakchi xalqaro tashkilotlar diqqat markazida bo'lib, inson huquqlari va shaxsiy ma'lumotlar masalasi hamda sun'iy intellektdan siyosiy va buzg'unchi maqsadlarda foydalanish xavfi dolzarb hisoblanadi. Ayrim davlatlar, xususan, Xitoy va Rossiyada sun'iy intellekt va AKTdan fuqarolar shaxsiy huquq va erkinliklarini cheklash va siyosiy maqsadlarida foydalanilmoqda, degan ayblovlar yangramoqda. Shuning uchun sun'iy intellektdan foydalanishning huquqiy asoslarini yaratishda bu masalalarga ham alohida e'tibo qaratilishi maqsadga muvofiq. Shuningdek, sun'iy intellekt va AKTni joriy qilishda shaxsga doir ma'lumotlar va shaxsiy hayotga oid huquqlar hamda ulardan milliy xavfsizlikni ta'minlash yo'lida foydalanishda muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa o'rnida qayd etish mumkinki, mamlakatimizda sun'iy intellekt imkoniyatlari va texnologiyalarini ijtimoiy himoya dasturlarida qo'llash imkoniyatlari va zarurati mavjud bo'lib, tegishli dasturlash yo'nalishlaridagi yetakchi mahalliy mutaxassislar va xorijiy kompaniyalarni jalb qilgan holda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy qilish va mamlakatimizda raqamli iqtisodiyot sohasida keng qo'llash maqsadga muvofiq. Chunki hozirgi davr bevosita har bir

sohada raqamlashtirishni ya'ni har bir sohada raqamli texnologiyalardan foydalanishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avdeeva I.L. Xorijda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollarini tahlil qilish // Raqamli iqtisodiyot va sanoat 4.0: Xalqaro ishtirokdagi ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. SPb., 2017. - p. 19-25.
2. Козубенко И.С., Балабанов И.В. (2017). «Интернет вещей» в управлении агропромышленным комплексом [«Интернет вещей» в управлении агробизнесом]. Машины и оборудование для сельской местности. (8). 46-48. (на русском).
3. Ловчикова Е.А., Первых Н.А., Солодовник А.И. (2017). Цифровая экономика и кадровый потенциал АПК: стратегическая взаимосвязь и перспективы.
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Sun%CA%BCiy_intellekt
5. <https://uz.goodinternet.org/uz/sections/osmirlar/qiziqarli-faktlar/suniy-intellekt-nima/>